

EMLÉKEK

Galambos Viktor

EGY FELEDHETETLEN NYÁR

Korán ébredtem, még elnyújtóztam a magas ágyon levő szalmazsákon. A szalmazsák és a takaró durva kender szőttese kellemesé tette a lustálkodást, de ennek ellenére lemásztam az ágy mellet levő padra, majd onnan a földes padlóra. Magamra kapkodtam a ruháimat, mert nem akartam elmulasztani a reggeli fejést. Lukrécia már a Rika mellet ült a kisszéken, és éppen befejezte Rika tőgyének a reggeli mosdatását. Pont jókor érkeztem, hogy a reggelimet egyenest Rika tőgyéből fejjem a szájamba. A tej langyos volt és finom, és mint anyám mondta, biztos nem vizezte senki. Nagy igyekezettel fogtam meg a vasvillát, hogy segítsék kivinni a trágyát az istálló mögött levő trágyadombra, ami, amióta apám segítségével megépült a pöcegödör felett, már kizárólag Rika növelt.

Közben egyre melegebb lett, és Nucu is előkerült valahonnan a szokott kendervászon nadrágjában, és a hosszú szoknyaszerű inggel, és persze a kalap is a fején volt, hiszen egy tizenkét éves férfiember, nem járkalhat kalap nélkül. Visszük a lovakat a Begához fürödni! Ennél szebb és jobb dolgot elképzelni sem tudtam. Kihoztuk a két kis mokány "Ruszkít" az istállóból, és nyereg helyett egy-egy háziszőtt pokrócot tettünk a lovakra, és már fel is pattantunk, majd átölelve a lovak nyakát elindultunk. Nem kellett őket irányítani, mentek maguktól, nem tudom honnan tudták, hogy fürödni megyünk, de tudták...

Hogy miért voltak a lovak "Ruszkik", annak hosszú a története, visszanyúl egy augusztus végi, nyári alkonyra, amikor a szüleimmel porosan, holtfáradtan vonszoltuk magunkat a falu egyik utcáján. Apám egyik kezében egy kis bőröndöt szorongatott, a másikban az én kezemet, mert már rogyadoztam a faradságtól. Az öreg Stoica, akit otthon mindenki csak Mosunak szólított, ott állt az utcán és várta, hogy Rika hazajöjjön a legelőről, nem mintha Rika nem tudta volna hol lakik, mert mindig megállt a kapu előtt és várta, hogy beengedjék, de hát Mosunak éppen nem volt más dolga. Nagyot köszönt és mintha félne a városiasan öltözött emberektől, megkérdezte, hogy kit keresünk. - Nem keresünk senkit, csak szállást éjszakára és talán egy kis tejet – válaszolta apám. - Temesvárról menekültünk, amit a németek srapsapokkal lönek, és minket biztosan megölnének, ha bejutnak a városba. Elindultunk keletnek ahonnan várják az

oroszoikat, elébük megyünk.

Mosu már nem kérdezett semmit, csak annyit mondott, hogy ő nem gazdag ember, de amiye van, azt megosztja velünk, és máris betessékelt a házba, ahol a felesége Maika, szó nélkül asztalt terített, és miután ettünk, megvetette az ágyakat a "szépszobába". Másnap tényleg belovagolt az első orosz katona, egy kozák, és ráfogta a pisztolyt apámra, a később nagyon is népszerű mondással: hogy "Davaj csasz!" Hiába mondta apám oroszul, hogy nem szép, amit csinál, látta, hogy a fenyegetés komoly, és mivel tízévi orosz fogságban volt alkalma megismerni a kozákokat, odaadta az órát.

Már nem volt értelme továbbmenni, Mosu továbbra is felajánlotta vendégszeretetét mondván, hogy egy-két napon belül elérik az oroszok Temesvárt, és hazamehetünk. Nem nagyon értette apámat, hogy miért adta oda az órát, de másnap, sajnos alkalma volt megérteni. Három katona állított be egy hadnaggyal, és egyenest az istállóba mentek, ahol Stoicák két szép lova tanyázott Rika mellett, és se szó, se beszéd, kivezették a lovakat. Apám kérdésére, hogy mit csinálnak, azt felelték, hogy elveszik ettől a kuláktól a Vörös Hadsereg számára. Apám magyarázni kezdte, hogy Mosu egyáltalán nem kulák és a lovai nélkül éhen hal, mert nincs mivel megművelni a kis földet, amin gazdálkodik. Hosszas magyarázgatás után a hadnagy megenyhült és felajánlotta, hogy valaki menjen vele Káránsebesre, ahol cserelovakat adnak az elvettek helyett.

Mosu kijelentette, hogy ő megy, hisz már úgyszólván öreg, ha meghal az úton, hát meghal, de hátha mégis kap lovakat. Miután elbúcsúzott mindenkitől, mint aki a halálba megy, útnak is indult a katonákkal. Káránsebes hetven kilométerre volt a falutól, tehát Mosu számára a világ végén. Mert az ottani világ igen kicsi volt. Maika még életében nem látott vonatot, mert a legközelebbi állomás tizenkét kilométerre volt a falutól, és nem ő volt az egyetlen, aki a falu határát még nem lépte át. Vaszili Mosu veje, akinek egész más a családneve -, de a faluban mindenki a szokáshoz híven csak, mint Stoica Vaszilijet ismerte -, átvitt bennünket Dungahoz, aki a falu egyik leggazdagabb parasztja volt, annyira gazdag, hogy még rádiója is volt, ami hűs összekötött zseblámpa elemmel működött. Ezen hallottuk, hogy az oroszok elérték Temesvárt, és másnap mi is indultunk vissza. Érzékeny és hálával telt búcsút vettünk Stoicáéktól, akik kijelentették, hogy bármikor szívesen látott vendégek vagyunk náluk, akár visszatér Mosu, akár nem.

A lovak történetének folytatását csak két év múlva tudtuk meg, amikor kiutaztunk a faluba, ezúttal, mint vendégek - nyaralni. Egyik este szokás szerint kiültünk a házbeliekkel a ház előtti padra – dzsivánra -, egy kis esti tereferére. A szomszédok nógatták Mosut, hogy mesélje el az utazását Káránsebesre, hisz nekik ott volt a világ vége. Mosu erre szép komótosan megsodort egy cigarettát, a saját termésű dohányából, amely ott száradt a pitvaron, és belefogott a mesébe, amit valószínűleg már százszor elmondott.

Az út odafelé nem is volt különösen nehéz, mert Mosu jól táplált lovai voltak a szekérbe fogva. Ennivaló is volt, mert az orosz katonák, nem szégyelltek magukat bementek a falusi házakba, és elvitték, ami ehető. Három nap alatt oda is értek, és miután a hadnagy, aki elvette a lovait, nem kis vita árán - amiből Mosu nem értett semmit -, elérte, hogy odaadtak Mosunak két

kis csontig soványodott, hosszúszerű lovacsát, akik alig álltak a lábukon. Mosu elindult a dülöngélő lovakkal visszafele. Ezeket már nem lehetett volna befogni semmibe, még ha lett volna is mibe, mert alig vonszoltak önmagukat. Így hát gyalogosan cammogtak egyik falutól a másikig. Mosunak volt egy kis pénze, de nagyon nehéz volt abrakot kapni bárkitől. Voltak azért olyanok, akik megsajnálták, miután elmondta mi járatban van, és vettek a lovacsák elé egy kis zabot, amit ezek úgy ettek meg, hogy messziről láthatta, aki értett a lovakhoz, hogy az éhhaláltól nincsenek messze. Jó hétig tartott, amíg visszaért a falujába, ahol a család már elsiratta, mert szinte biztosak voltak benne, hogy soha nem látják többé. Volt nagy öröm, gondolom Kolumbuszt sem ünnepelték jobban, mikor visszatért Amerikából, mint Mosut. Hónapokig tartott, amíg a lovacsák annyira megerősödtek, hogy munkára lehetett őket fogni.

Hálások és szívósak voltak, és nagyon szerettek fürdeni a nyári melegben, amihez úgy látszik nem voltak hozzászokva. Bevezettük őket a derékgig érő vízbe, és a magunkkal hozott csuporral öntögettük a hátukra a vizet, és egy durva kender ronggyal dörzsöltük végig őket. Ezt láthatóan nagyon élvezték. Aztán nekifogtak a folyóparti dús fűben legelészni. Nucu pedig elővette a bicskáját, és megtanított fűzfa sípot faragni.

Másnap a község házára kellett mennünk, mert meg volt beszélve apámmal, hogy felhív bennünket telefonon. A „primarie” előtt egy csoport öregasszony várakozott, mert éppen akkor jött meg az orvos, aki havonta egyszer rendelt a faluban. Az egyik nénike megszólított, hogy féltém-e? Nem értettem, mitől kellett volna félnem, de aztán kiderült, hogy a telefonra értette.

Aztán hallottuk a nagy bajt. Elsőnek az, az öregasszony került az orvos elé, akinek a lába teljesen elüszkösödött egy elgennyesedett víztől. Szegény anyóka már alig szuszogott. Az orvos, aki látta, hogy a végét járja egy kámfor injekciót adott be neki, akkor antibiotikum még nem volt. A nénike megnyugodott és szép csendesen elaludt örökre. De a község háza előtt se maradt egy beteg sem, mind szétszaladtak s elvitték a hírt, hogy egy injekcióval az orvos megölte a nénikét.

Másnap meghívást kaptunk Dungához, finom birkatúróval kínált bennünket, nekem meg egy kis lépes méz is jutott. Aztán kiküldött a lányaival játszani. Nelli, a nagyobbik soványka, sápadt kislány volt, szótlanul ült egy háromlábú kisszéken. A kisebbik Doina teljesen az ellentéte Nelinek, tömzsi, barna-arcú, és be nem állt a szája. Csodálkoztam, hogy körülvittek az udvarba, megmutatták a disznókat, malacokat, a nagy tehenet és a négy ökröt az egyik istállóban, a másikban pedig a két lovat. Elmesélték, hogy a birkatúró attól a húsz birkától van, amelyek most kinn vannak a falu nyájában, a teheneket majd ők viszik ki a legelőre miután mi elmentünk. Mikor visszaértünk Stoikáékhoz, anyám nevetve mesélte, hogy megkérték a kezemet. Persze nem értettem miről van szó, aztán elmagyarázták, hogy Dunga felajánlotta, hogy megfizeti az iskoláztatásomat, tanuljak orvosnak, ügyvédnek, mérnöknek, aztán vegyem el Nellikét feleségül. Erre anyám udvariasan azt felelte, hogy egy ilyen komoly ajánlatban egyedül nem dönthet, meg kell beszélnie apámmal. Meg is beszéltek, és évekig mulattak rajta. Az iskoláztatásomat pedig az állam előlegezte, de drága mulatságnak bizonyult, mert fél életet dolgoztam érte havi harminc-negyven dollárnak megfelelő fizetésért. De vissza a régi ragyogó nyárba, ahol beérett a dinnye.

Már az előző évi dinnyeidevényben, ha egy görögdinnye különösen édes és finom volt összegyűjtöttük a magjait. Újságpapíron megszáritottuk őket, és kis zacskókban tartogattuk. Ezeket a magokat aztán elvittük Stoikáéknak és rávettük őket, hogy a szőlő mellett levő félholdon ültessék el a magokat. Nagyon szépen fejlődtek, annyira, hogy Mosu elhatározta, hogy őrizni kell őket, mert tolvajban sosincs hiány. Épített magának egy szalmakunyhót a dinnyeföldön, és ott kuksolt egész éjjel meg nappal a két kutyával, akiket a dinnyéskert két végére kötött ki lánccal. Persze mi hordtuk neki meg a kutyusoknak az ételt Nucuvál, és mi bújtunk a kunyhóba, amíg az öreg kicsit megjáratta a lábait, aztán estefelé visszaballagtunk a faluba. Otthagytuk Mosut a dinnyeföldön a vacsorájával együtt, ami kenyérből, szalonnából és zöldhagymából állt. Amikor a dinnye beérett, reggelenként megrakták a szekeret, befogták a „Ruszkikat” és elindultak faluról-falura járva. Bejárták a környező falvakat, ahol a dinnyét elcserélték kukoricára, zabra, búzára, kinek mije volt azt adta. Este pedig boldogan és megelégedve tértek haza. A dinnyetermesztés jól bevált.

A kert végében levő fáról már rég szedtük a szilvát, Lukrécia még a szilvás gombóc készítését is megtanulta anyámtól, a termést, ami pedig túlreppen lehullott a földre, egy lábosba összeszedtük, és ment a cefrés hordóba, amely ott állt az udvaron és a benne levő gyümölcs a melegben megérett. Elérkezett a pálinkafőzés ideje. Ezt abból is lehetett látni, hogy egyre több férfiember dülöngélt az utcákon, mert az a szokás járta arrafelé, hogy a férfinépség minden főzésnél a „kazánál” gyülekezett egy kis kóstolóra. Addig-addig kóstolgatták a lepárlóból kicsorgó nedűt, amit tzukulicának becéztek, amíg csak két úton járva el nem indultak hazafelé, ha még tudták, hogy az merre van. Mosu és Vaszile sem voltak kivételek, szerencsére az ő Ruszkijaik csak vizet ittak, így aztán Nucu hazahajtotta őket a kazántól. A szekéren az üres cefrés hordó és a teli pálinkáshordó mellett Mosu és Vaszile nyúlt el gyanús jókedvvel.

Másnap vasárnap volt - és merthogy Nucut még gyerekszamba vették -, reggel Lukrécia nekifogott kimosdatni, fésűlni. Délután Nucu felvette a tiszta ruháját, a széles, ezüst és aranszállal kivarrt övét derekára tette, fejére pedig feltette új kalapját, és Lukrécieával elindultak a templom előtti kis térre, ahol már szólt a zene és a földet is fellocsolták a tánchoz. Lukrécia egy gyönyörűen kivarrt blúzt vett fel, egy színes „katrincát” a fehér szoknya fölé, és persze fekete kendőt tett fejére, ami férjes asszonyokhoz illet.

Az eladósorban levő leányokon szebbnél-szebb ingek voltak, vékony len szőttesből, bámulatos kézimunkával kivarrva. A szoknyák felett arannyal, ezüsttel és mindenféle színű selyemmel kivarrt katrincák, de ami mégis a legfontosabb volt: nyakukban és homlokukon a hozományuk hirdette, ki milyen módos: aranykoronások, Ferenc Jóska vagy Mária Terézia arcképével. Minél több arany díszelgett a lányon, annál kapatósabb volt, vagyis annál többen vitték táncba.

A zenét egy tárogató – románul: torogoata -, egy cimbalmos, és egy hegedűsből álló igen barna bőré zenekar szolgáltatta, amíg alkonyodni nem kezdett. A Lukrécieával egykorú asszonyok, csak mint nézők vettek rész a mulatságban – a zsokon -, aztán ebből lett egy egész hétre való téma, hogy ez a lány, vagy amaz, hogy volt felöltözve, hány aranypérez lógott rajta és főleg ki, kivel táncolt a legtöbbet. Persze, azt is pontosan tudták, hogy hány láncc földet adnak a

lánnyal, és mennyi van a fiú szüleinek. Aztán a szép ruhák visszakerültek a család szépen faragott ládjába, amelyikben nemzedékről-nemzedékre gyűltek a népművészeti remek, amelyek ma valószínűleg vagyont érnek. Ott tartották az ünnepi bundákat, ködmönöket, amelyek szűcsmesterek remekei voltak, gyönyörűen ékesítve színes bőr díszekkel. Anyámnak annyira megtetszettek, hogy rendeltünk a falubeli szűcsnél két ködmönt, egyet magának, birkaszőrméből és egyet nekem, kecskegidáéból. Persze ezek mindennapra készültek, nem fehérek voltak, mint az ünneplők, hanem barnák és szerényebben voltak díszítve, de mégis nagyon szépek és jó melegek. Az enyémmel csak az volt a baj, hogy hamar kinőttem.

A napok, hetek egykettőre elszaladtak, eljött a hazatérés napja. Mosu befogta a „Ruszkikat” a szekérbe és elindultunk a tizenkét kilométerre levő állomásra, miután Maica Lukrécia, könnyek között elbúcsúzott tőlünk. Nucu velünk jött az állomásra, ha nem másért, de hogy lássa a vonatot.

Teltek múltak az évek, a szocializmus győzelmet aratott a falvakban is, ezzel az aratással kellett beérnünk, mert a földekről már nem nagyon volt mit aratni. Sok évvel később a szép nyár emlékével felültem az autómra és elmentem a faluba. Az utcán városiasan öltözött rosszkedvű emberek, főleg öregek. Fiatalokat szinte sehol sem látni...Mosu, Maica már régen a falu kis temetőjében. Házuk udvarában sehol egy csirke... Lukrécia és Vaszili, összetöpörödve, mintha százévesek lennének. Nucu családjával a városba költözött, mert nem akart a közös gazdaságban nyomorogni. Dungáékról - akiket kulákoknak kiáltottak ki -, nem tudni semmit. Elvitték őket Baraganba, és onnan ki tudja, hova mentek?

Remélem, hogy az újabb húsz év alatt, mióta megváltozott ott is a világ, részben visszaáll az élet. De az a világ, az a régi nyár már csak az én emlékeimben marad meg...